

Ürün Raporu

KURU FASULYE

2020

**T.C.
TARIM VE ORMAN BAKANLIĞI
TARIMSAL EKONOMİ VE POLİTİKA
GELİŞTİRME ENSTİTÜSÜ**

TARIMSAL EKONOMİ VE POLİTİKA GELİŞTİRME ENSTİTÜSÜ
TEPGE

Ürün Raporu
KURU FASULYE
2020

Hazırlayan

Dr. Zeynep KANAT

zeynep.kanateker@tarimorman.gov.tr

TEPGE YAYIN NO: 325

ISBN: 978-605-7599-52-0

Kasım 2020

İletişim:

T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı
Üniversiteler Mah. Dumlupınar Bulvarı,
06800, Çankaya/ANKARA

Telefon: 0312 287 5833

Faks: 0312 287 5458

© TEPGE Her Hakkı

Saklıdır.

TEPGE'nin izni olmaksızın basılamaz, basılı veya elektronik materyal olarak çoğaltılamaz ve/veya dağıtılamaz. Kaynak gösterilmek şartı ile alıntı yapılabilir.

İÇİNDEKİLER

TABLolar LİSTESİ	ii
ŞEKİLLER LİSTESİ	iii
1. GİRİŞ	1
2. DÜNYADA DURUM	1
2.1. Kuru Fasulye Ekilen Alan	1
2.2. Dünya Kuru Fasulye Üretimi	2
2.3. Dış Ticaret	4
2.3.2. İthalat.....	5
2.4. Kuru Fasulye Üretici Fiyatları.....	6
3. TÜRKİYE'DE DURUM	6
3.1. Türkiye Kuru Fasulye Ekim Alanları	6
3.2. Türkiye'de Kuru Fasulye Üretimi	7
3.3. Türkiye'de Kuru Fasulye Tüketimi	9
3.4. Türkiye'de Kuru Fasulye Dış Ticareti.....	9
3.4.1. İhracat.....	9
3.4.2. İthalat.....	10
3.5. Türkiye Kuru Fasulye Fiyatları	11
3.6. Türkiye Kuru Fasulye Destekleme Politikaları	11
3.7. Türkiye Kuru Fasulye Destek Maliyet Oranları (%).....	11
3.8. Türkiye Kuru Fasulye Girdi Pariteleri.....	12
4. GENEL DEĞERLENDİRME	12
EK TABLOLAR	14
KAYNAKLAR	20

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Dünya Kuru Fasulye Ekim Alanları (bin ha)	2
Tablo 2. Ülkelere göre dünya kuru fasulye üretimi (bin ton).....	3
Tablo 3. Ülkelere göre dünya kuru fasulye verimi.....	3
Tablo 4. Dünya kuru fasulye ihracat miktarı (bin ton).....	4
Tablo 5. Dünya kuru fasulye ithalat miktarı (bin ton).....	5
Tablo 6. Kuru fasulye üretici fiyatları (\$/ton)	6
Tablo 7. Türkiye’de kuru fasulye ekim alanları (ha).....	7
Tablo 8. Türkiye’de kuru fasulye üretimi (bin ton).....	8
Tablo 9. Kuru fasulye verimi (kg/da)	8
Tablo 10. Türkiye’de kuru fasulye tüketimi	9
Tablo 11. Ülkelere göre Türkiye kuru fasulye ihracatı (ton).....	9
Tablo 12. Ülkelere göre Türkiye kuru fasulye ithalatı (ton).....	10
Tablo 13. Türkiye kuru fasulye fiyatları (TL/kg)	11
Tablo 14. Destek maliyet oranları (%)	11
Tablo 15. Kuru fasulye girdi pariteleri	12

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Dünya Kuru Fasulye Ekim Alanlarının Ülkelere Göre Dağılımı (2018)	2
Şekil 2. Kuru fasulye üretiminde önemli ülkeler (%).....	3
Şekil 3. Dünya kuru fasulye ekim alanı, üretim ve verim	4
Şekil 4. Dünya kuru fasulye ihracatında önemli ülkeler (%)	5
Şekil 5. Dünya kuru fasulye ithalatında önemli ülkeler (%)	6
Şekil 6. Türkiye’de kuru fasulye ekimi yapan önemli iller (2019).....	7
Şekil 7. Türkiye kuru fasulye üretimi yapan önemli iller (2019)	8
Şekil 8. Türkiye kuru fasulye ekim alanı, üretim ve verim	9
Şekil 9. Türkiye’nin kuru fasulye ihracatı yaptığı ülkeler (%).....	10
Şekil 10. Türkiye kuru fasulye ithalatında önemli ülkeler (%)	10

1. GİRİŞ

Dünya üzerinde M.Ö 5000 yılından beri tarımı yapılan yemeklik tane baklagiller insan diyetlerinin önemli bir kısmını oluşturmuşlardır. Kuru fasulye, nohut, mercimek, bakla, bezelye ve börülceyi içine alan yemeklik tane baklagiller; diğer bitkisel ürünlere nazaran yüksek protein, düşük yağ, yüksek oranda vitamin ve mineral içermektedir. En gelişmiş birey olan insan, proteinlerin yapı taşları olan amino asitleri sentezleme yeteneğine sahip değildir. Sekiz amino asidin (isoleucine, leucine, lycine, methionine, threonine, trptophane ve valin) insanların günlük besinleriyle mutlaka karşılanması gerekmekte, bu amino asitlerin günlük eksiklikleri başka günlük fazlalıkla karşılanamamaktadır (Şehirli1988). Dünyada insan beslenmesindeki bitkisel proteinlerin %22'sinin, karbonhidratların %7'sinin, hayvan beslenmesindeki proteinlerin %38'inin ve karbonhidratların %5'inin yemeklik baklagillerden sağlandığı belirtilmektedir (Adak vd. 2010).

Sap ve samanlarındaki protein oranının tahılların iki katına yakın olmasından dolayı hayvan beslenmesinde kaba yem ve kesif yem ihtiyacının karşılanmasında önemli bir yere sahiptir. Baklagiller dünyada ekim alanı ve üretim miktarı açısından tahıllardan sonra gelmektedir. Latin Amerika, Afrika, Ortadoğu, Çin, Avrupa, ABD ve Kanada gibi üretimi dünya geneline yayılmış olmakla beraber baklagiller arasında en fazla üretilen ürün kuru fasulyedir. Ekim alanları 1980-2000 yılları arasında 25 milyon ha düzeyinde iken; son 10 yılda %11 artış göstererek 35 milyon ha'a ulaşmıştır. Kuru fasulye Latin Amerika'da ülkelerin geleneksel mutfak kültürlerinde yer almakta, Afrika'da nüfusun yaşamlarını sürdürmek için temel gıda olarak görülmekte, Çin'de ise diğer baklagillere nazaran daha az önemli olmakla birlikte ihracata yönelik üretimi yapılmaktadır.

Türkiye'de ise kuru fasulye geleneksel mutfak kültüründe yer almasının yanında ekonomik olarak da kırsal alanın geçimini sağlamasında önemli bir yer tutmaktadır. Baklagil yetiştirilen alanlar içerisinde %11'lik paya sahip olan kuru fasulye ekim alanları üretim miktarı bakımından nohut ve mercimekten sonra yer almaktadır. Ekim alanları 889 bin tona gerileyen kuru fasulye üretimi üretim tekniklerinin gelişmesi ve verimli çeşitlerin üretilmesi sebebiyle artış göstermektedir.

Bu raporda dünya ve Türkiye'de toplam kuru fasulye ekim alanı, üretimi, tüketim, dış ticareti, fiyatlar ve sektörün genel durumuna yer verilerek dünya ve Türkiye'de kuru fasulye piyasasının durumu ortaya konulmaya çalışılmıştır.

2. DÜNYADA DURUM

2.1. Kuru Fasulye Ekilen Alan

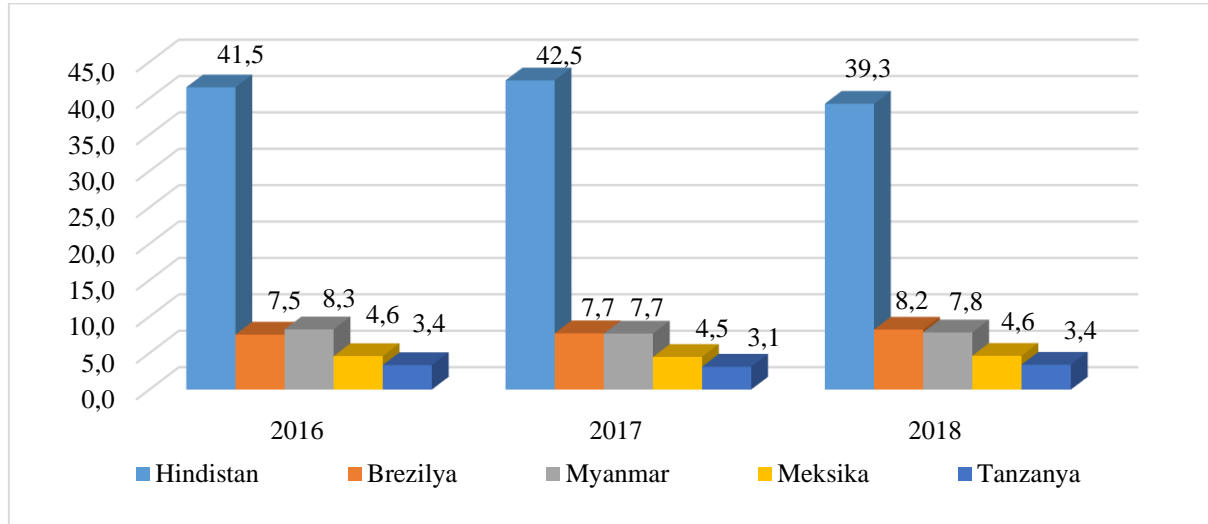
Kuru fasulye dünyada en çok yetiştiriciliği yapılan baklagil türüdür. Yetiştiriciliği dünya geneline yayılmış olsa da daha çok Asya ve Amerika kıtasında yetiştirilen kuru fasulye ekimi FAO 2018 verilerine göre 2014 yılında 30,3 milyon ha iken %13,86 artarak 2018 yılında 34,5 milyon ha'a ulaşmıştır (Tablo 1). Dünya kuru fasulye ekim alanlarının %39,3'ünü Hindistan, %8,2'sini Brezilya, %7,8'ini ise Myanmar oluşturmuştur. Türkiye ise ekim alanlarından aldığı %0,32 pay ile 40. sırada yer almaktadır (Şekil1).

Tablo 1. Dünya Kuru Fasulye Ekim Alanları (bin ha)

Ülkeler	2014	2015	2016	2017	2018
Hindistan	10.000	10.327	14.255	15.415	13.546
Brezilya	3.185	2.865	2.588	2.801	2.838
Myanmar	3.121	3.099	2.834	2.788	2.702
Meksika	1.680	1.555	1.576	1.625	1.596
Tanzanya	1.114	1.125	1.154	1.139	1.177
Kenya	1.052	1.244	1.172	1.181	1.170
ABD	667	693	631	819	816
Angola	786	775	750	770	795
Çin	605	667	733	760	750
Uganda	674	675	660	643	627
Diğer	7.500	7.758	7.987	8.369	8.485
Dünya	30.389	30.783	34.340	36.308	34.502

Kaynak: FAO, Erişim Tarihi: 11.09.2020

Şekil 1. Dünya Kuru Fasulye Ekim Alanlarının Ülkelere Göre Dağılımı (2018)

Kaynak: FAO, Erişim Tarihi: 11.09.2020

2.2. Dünya Kuru Fasulye Üretimi

Kuru fasulye ucuz protein kaynağı olmasından dolayı özellikle gelişmekte olan ülkelerde nüfusun beslenme gereksinimlerinin karşılanması, kırsal nüfusun geçiminin sağlanması, özellikle Latin Amerika ülkelerinin geleneksel mutfak kültürlerinde yer alması ve uluslararası ticarete konu olması nedeniyle birçok ülkede üretilmektedir. 2018 yılı FAO verilerine göre, dünya kuru fasulye üretimi 30,4 milyon ton olarak gerçekleşmiştir. 2014 yılında 26,8 milyon ton olarak gerçekleşen kuru fasulye üretimi son 5 yılda %13,4 oranında artış göstermiştir.

FAO verilerine göre, 2018 yılında, kuru fasulye üretimi 30,4 milyon ton olup ortalama verim 880 kg/da'dır. Dünya kuru fasulye üretiminde 2018 yılı itibarıyla 6,2 milyon tonluk üretim ile Hindistan ilk sırada yer alırken, 4,7 milyon ton ile Myanmar ikinci, 2,9 milyon ton ile Brezilya üçüncü sırada yer almaktadır (Tablo 2). Türkiye ise 220 bin tonluk üretimi ile 20.sırada yer almaktadır.

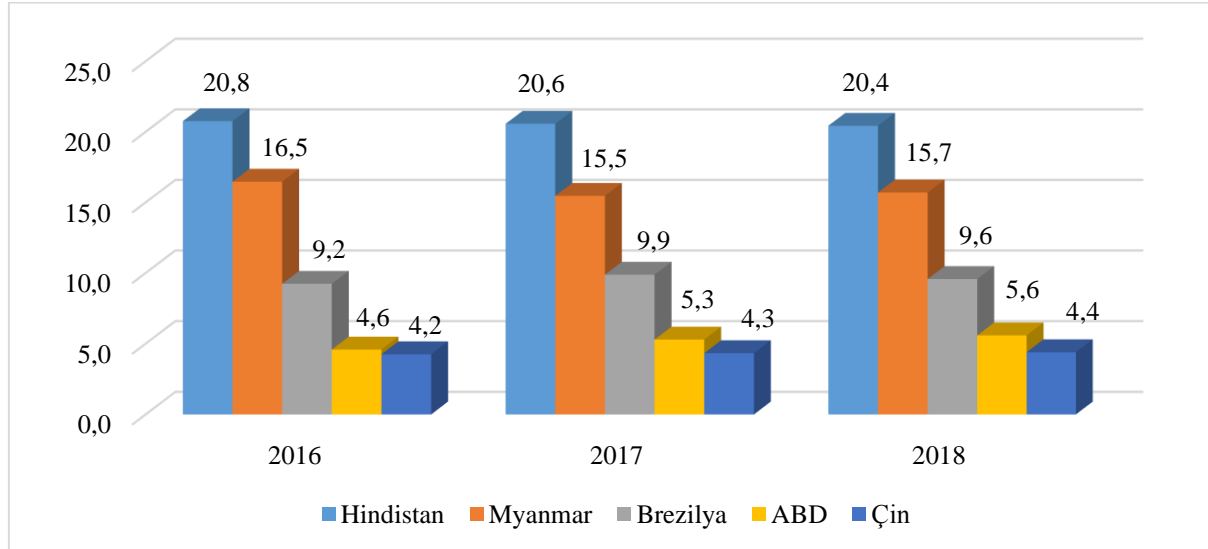
Dünyada lider konumunda olan Hindistan, toplam dünya kuru fasulye üretiminin %20,4'ünü karşılamaktadır. Son 5 yılda dünya kuru fasulye üretiminde söz sahibi olan ülkelerin Hindistan, Myanmar ve Brezilya olduğu görülmektedir (Şekil 2).

Tablo 2. Ülkelere göre dünya kuru fasulye üretimi (bin ton)

Ülkeler	2014	2015	2016	2017	2018
Hindistan	4.230	4.260	5.890	6.340	6.220
Myanmar	4.721	4.901	4.674	4.765	4.780
Brezilya	3.295	3.089	2.621	3.046	2.915
ABD	1.311	1.366	1.302	1.631	1.701
Çin	1.062	1.113	1.206	1.334	1.338
Tanzanya	1.115	1.202	1.176	1.139	1.210
Meksika	1.274	969	1.089	1.184	1.196
Uganda	1.011	1.012	1.006	1.026	1.039
Kenya	616	765	728	846	766
Etiyopya	514	596	484	548	608
Diğer	7.713	8.354	8.206	8.963	8.675
Dünya	26.861	27.627	28.382	30.823	30.448

Kaynak: FAO, Erişim Tarihi:11.09.2020

Şekil 2. Kuru fasulye üretiminde önemli ülkeler (%)

Kaynak: FAO, Erişim Tarihi:11.09.2020

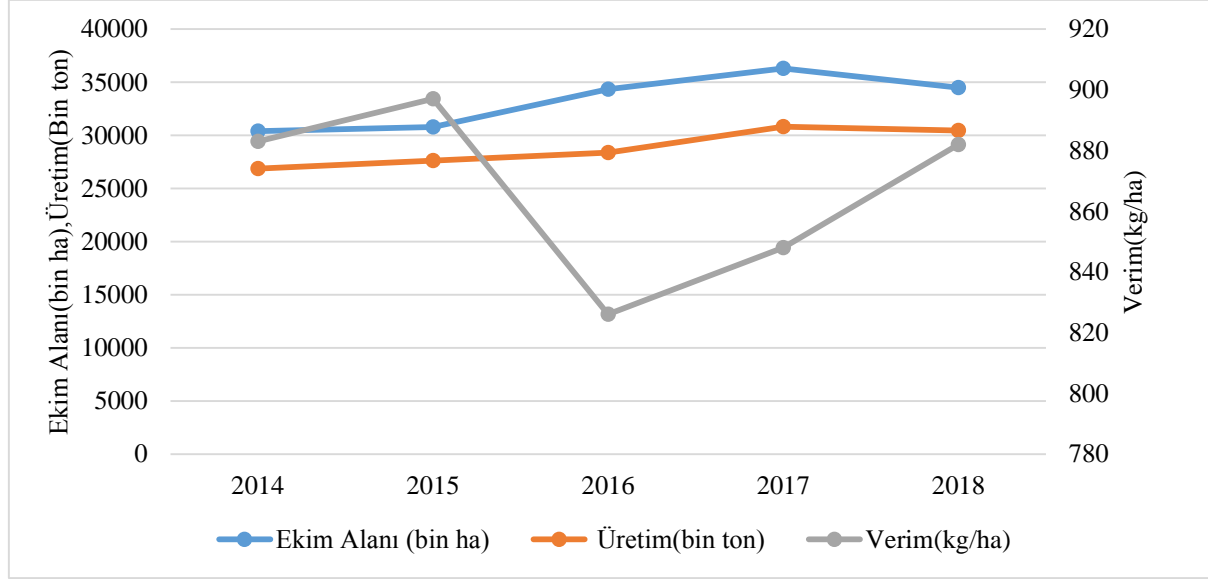
Tablo 3. Ülkelere göre dünya kuru fasulye verimi

Yıllar	2014	2015	2016	2017	2018
Verim(kg/ha)	883,0	897,0	826,0	848,0	882,0

Kaynak: FAO 12.09.2020

Dünya kuru fasulye verimi yıllar itibarıyla üretimdeki artış ve azalışa paralel değişimler göstermiştir. Ancak 2016 yılında verimde önemli bir azalma olmasına rağmen ekim alanında %11,5'lik artışa paralel olarak üretim miktarında %2,7 oranında bir artış meydana gelmiştir. FAO verilerine göre 2018 yılında bir önceki yıla göre kuru fasulye verimi %4,0 oranında artmıştır. Ancak ekim alanlarının %4,9 oranında azalması üretimde %1,2 oranında azalma yaşanmasına sebep olmuştur (Şekil 3).

Şekil 3. Dünya kuru fasulye ekim alanı, üretim ve verim

Kaynak: FAO, Erişim Tarihi: 11.09.2020

2.3. Dış Ticaret

2.3.1. İhracat

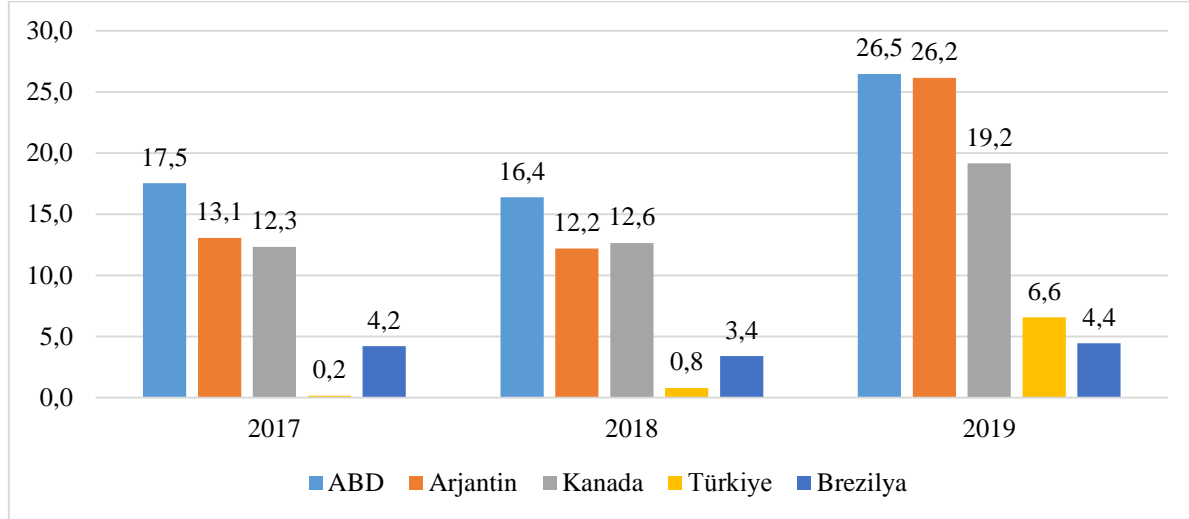
Dünya kuru fasulye ihracatı 2019 yılında 1,6 milyon ton olarak gerçekleşmiştir. 2015 yılında 2,3 milyon ton olan ihracat 2019 yılında %29 oranında azalmıştır. Kuru fasulye ihracatında %26,5'lik pay ile ilk sırayı ABD almaktadır. ABD'yi Arjantin (%26,2) ve Kanada (%19,2) izlemektedir. Türkiye ise dünya kuru fasulye ihracatı yapan ülkeler içerisinde 108 bin ton ile 4. sırada yer almaktadır. 2019 yılında bir önceki yıla göre ihracat artışı en fazla Türkiye (%440), Arjantin (%37) ve İngiltere (%14)'de yaşanmıştır. Yıllar itibarıyla bakıldığında 2015 yılına oranla kuru fasulye ihracatını en fazla artıran ülkelerin Türkiye (%2600), İngiltere (284) ve Arjantin (%20) olduğu, ihracatını azaltan ülkelerin ise Brezilya (%29) ve Madagaskar (%9) olduğu görülmektedir (Tablo 4).

Tablo 4. Dünya kuru fasulye ihracat miktarı (bin ton)

Ülkeler	2015	2016	2017	2018	2019
ABD	407	456	455	420	435
Arjantin	357	404	339	313	430
Kanada	284	303	320	324	315
Türkiye	4	3	4	20	108
Brezilya	120	44	109	87	73
Mısır	63	43	86	101	71
İngiltere	13	24	38	44	50
Madagaskar	35	58	39	30	32
Diğer	1.025	1.302	1.205	1.225	130
Dünya	2.308	2.637	2.595	2.564	1.644

Kaynak: UN Comtrade, Erişim Tarihi: 15.09.2020

Şekil 4. Dünya kuru fasulye ihracatında önemli ülkeler (%)

Kaynak: UN Comtrade, Erişim Tarihi: 15.09.2020

2.3.2. İthalat

Dünya kuru fasulye ithalatı 2018 yılında 1,2 milyon ton olarak gerçekleşmiştir. 2015 yılında 1,7 milyon ton olan kuru fasulye ithalatı 2019 yılında %29 azalmıştır. Kuru fasulye ithalatı yapan ülkeler içerisinde 2019 yılı verilerine göre Brezilya 151 bin ton ile ilk sırayı almaktadır. Brezilya'yı sırasıyla 147 bin ton ile Hindistan, 134 bin ton ile Türkiye ve 129 bin ton ile İtalya izlemektedir.

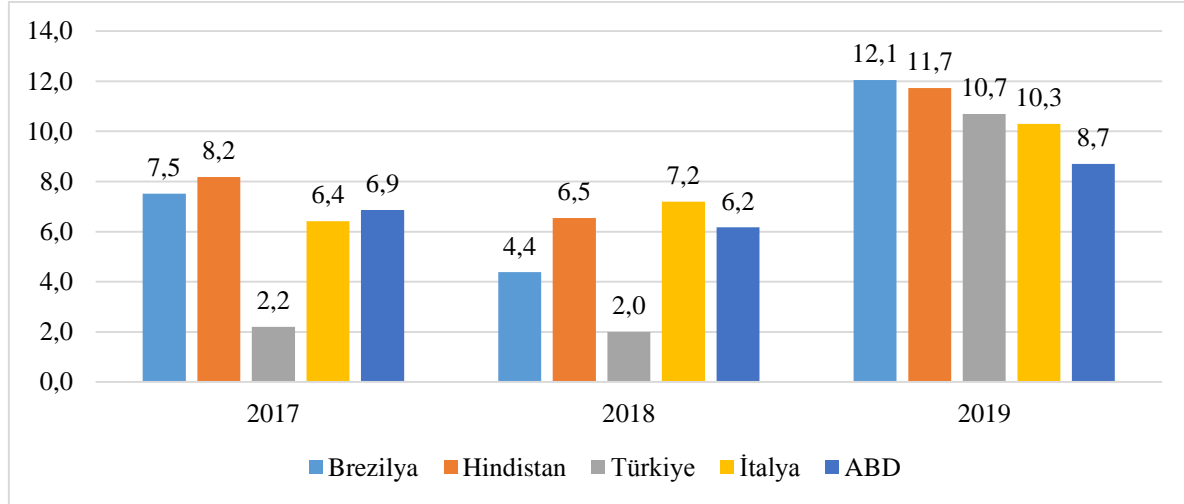
2019 yılında bir önceki yıla göre ithalat artışı en fazla olan ülke Türkiye (%262), Brezilya (%86) ve Hindistan (%21)'de yaşanmıştır. Yıllar itibarıyla bakıldığında 2015 yılına oranla kuru fasulye ithalatını en fazla artıran ülkelerin Türkiye (%319) ve Pakistan (%10) olduğu, ithalatını azaltan ülkelerin ise ABD (%26) ve Hindistan (20) olduğu görülmektedir (Tablo 5).

Tablo 5. Dünya kuru fasulye ithalat miktarı (bin ton)

Ülkeler	2015	2016	2017	2018	2019
Brezilya	156	342	137	81	151
Hindistan	184	150	149	121	147
Türkiye	32	37	40	37	134
İtalya	128	132	117	133	129
ABD	149	46	125	114	109
İngiltere	109	101	110	97	105
Pakistan	93	118	116	98	102
Kanada	-	-	-	-	70
Diğer	911	1.024	1.028	1.167	306
Dünya	1.762	1.950	1.822	1.848	1.253

Kaynak: UN Comtrade, Erişim Tarihi: 15.09.2020

Şekil 5. Dünya kuru fasulye ithalatında önemli ülkeler (%)

Kaynak: UN Comtrade, Erişim Tarihi: 15.09.2020

2.4. Kuru Fasulye Üretici Fiyatları

Dünyada baklagiller içerisinde en yüksek üretici fiyatlarına sahip olan ürün kuru fasulyedir. Son 5 yılda fiyatlar %2,70 azalma göstermiştir. Yıllar itibarı ile önemli kuru fasulye üreticisi ülkelerin fiyatlarına ulaşamamış olup 2018 yılı itibarıyla dünya ortalamaları dikkate alındığında kuru fasulyede en yüksek üretici fiyatının Avusturya'da (5.448 \$/ton), en düşük fiyatın ise Litvanya (249,7 \$/ton)'da olduğu görülmektedir. 2018 yılında Türkiye'nin kuru fasulye üretici fiyatı ise 993,4 \$/ton'dur (FAO, 2020).

Tablo 6. Kuru fasulye üretici fiyatları (\$/ton)

	2014	2015	2016	2017	2018
Fiyat	1.690	1.437	1.341	1.390	1.531

Kaynak: FAO, Erişim Tarihi: 24.08.2020

3. TÜRKİYE'DE DURUM

3.1. Türkiye Kuru Fasulye Ekim Alanları

Türkiye'de baklagiller içinde kuru fasulye ekim alanı, nohut ve mercimekten sonra gelmektedir. 1982 yılında başlayan NAD (Nadas Alanlarının Daraltılması) projesi sayesinde yıllar itibarıyla baklagil ekim alanlarında artış yaşanmıştır. Kuru fasulye 2019 yılı itibarıyla toplam baklagil ekim alanlarının %9,5'inde yetiştirilmektedir. 2000 yılında yaklaşık 176 bin ha civarında ekim alanı olan kuru fasulyenin sonraki yıllarda ekim alanı azalma göstermiş, 2015 yılında 93 bin ha'a, 2019 yılında ise 84 bin ha'a gerilemiştir (TÜİK, 2020). Türkiye'de 2008 yılına kadar destekleme kapsamına alınmayan kuru fasulye 2008 yılında fark ödeme sistemine dahil edilmiştir. Fakat destekleme kapsamına alınmasının ekim alanına fazla bir etkisi olmamış azalma devam etmiştir. Türkiye'de kuru fasulye üretim maliyetlerinin yüksekliği, kırdan kente göç nedeniyle işgücü bulunmaması, pazarlama problemleri, sulama problemleri, hastalık ve zararlılar üreticinin üretimden kopmasına neden olmuştur.

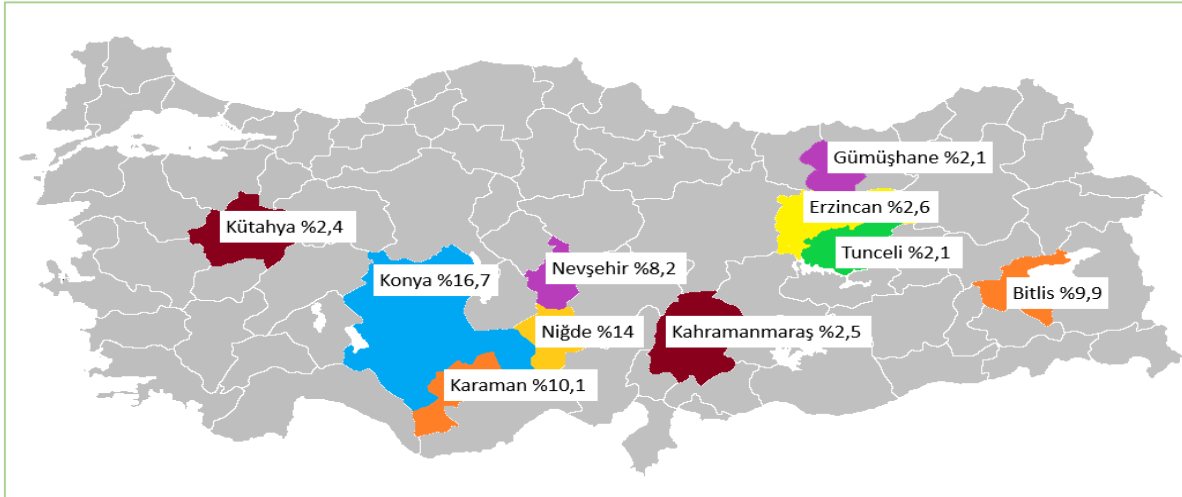
Türkiye'de kuru fasulye yetiştiriciliği daha çok İç Anadolu'da yapılmaktadır. Kuru fasulye ekim alanlarının %49'unu oluşturan İç Anadolu Bölgesi'ni %16,7 ile Doğu Anadolu Bölgesi izlemektedir. Konya %16,7'lik pay ile ekim alanlarında ilk sırada yer alırken; Konya'yı Niğde (%14), Karaman (%10) ve Bitlis (%10) illeri takip etmektedir.

Tablo 7. Türkiye’de kuru fasulye ekim alanları (ha)

İller	2015	2016	2017	2018	2019
Konya	19.185	20.223	19.144	14.811	14.833
Niğde	5.621	5.747	8.092	10.349	12.458
Karaman	12.895	10.280	10.370	10.135	8.958
Bitlis	3.020	4.690	6.287	6.262	8.835
Nevşehir	6.364	7.483	8.119	6.872	7.326
Erzincan	5.980	4.528	3.068	2.570	2.270
Kahramanmaraş	2.931	2.433	2.463	2.287	2.259
Kütahya	2.617	2.174	2.169	2.045	2.127
Gümüşhane	2.217	2.129	2.144	1.714	1.899
Tunceli	1.265	1.216	1.407	1.515	1.866
Diğer	31.490	28.917	26.459	26.244	26.107
Toplam	93.584	89.820	89.722	84.805	88.939

Kaynak: TÜİK, Erişim Tarihi: 07.09.2020

Şekil 6. Türkiye’de kuru fasulye ekimi yapan önemli iller (2019)

Kaynak: TÜİK, Erişim Tarihi: 07.09.2020

3.2. Türkiye’de Kuru Fasulye Üretimi

Türkiye’de kuru fasulye üretimi 2019 yılı itibarıyla toplam baklagil üretiminden %18 pay almakta olup üretimin %65,6’sını İç Anadolu, %12,3’ünü ise Doğu Anadolu bölgesi karşılamaktadır.

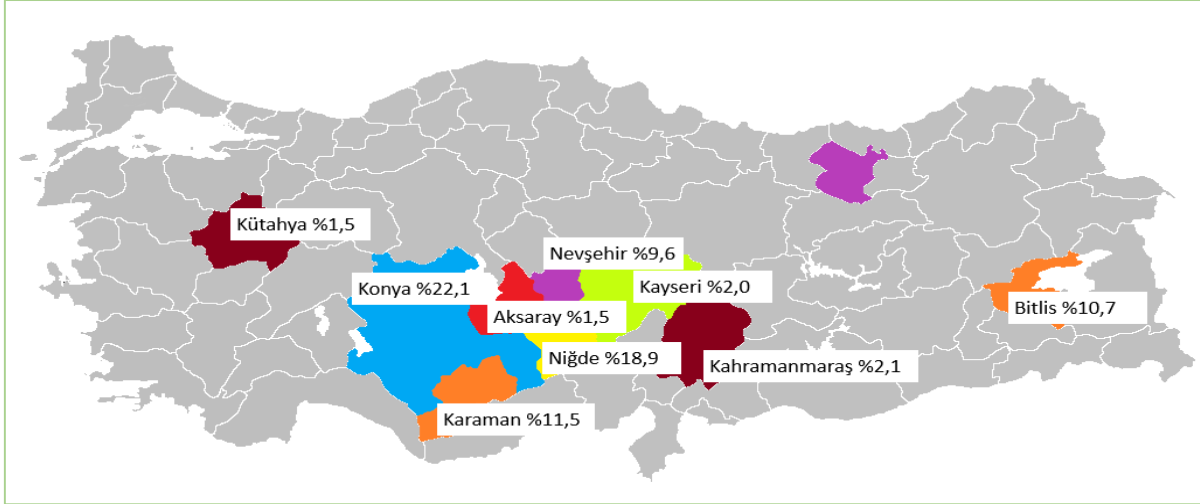
Konya, 2019 yılı itibarıyla toplam 225 bin ton olan Türkiye kuru fasulye üretiminin 50 bin tonunu karşılayarak kuru fasulye üretiminde birinci sırada yer alırken, Niğde 43 bin ton ile ikinci, Karaman 26 bin ton ile üçüncü sırada yer almaktadır (Tablo 8). 2019 yılı kuru fasulye üretimi bir önceki yıla göre %9,4 oranında artmıştır. Ancak nohut ve mercimeğe göre daha az üretimi yapılan kuru fasulye üretiminde yıllar itibarıyla azalma görülmüştür. Kuru fasulye üretimi 2015 yılına göre 2019 yılında %4 azalmıştır. Üretim ekim alanlarının azalması, fiyatlarda yaşanan dalgalanmalar, iklim koşulları, düşük verimlilik ve tarımsal mekanizasyon düzeyi gibi nedenlerden dolayı gün geçtikçe azalmaktadır (Okutucu vd., 2013).

Tablo 8. Türkiye’de kuru fasulye üretimi (bin ton)

İller	2015	2016	2017	2018	2019
Konya	73	70	70	53	50
Niğde	16	19	28	36	43
Karaman	39	31	31	30	26
Bitlis	8	16	21	20	24
Nevşehir	21	29	24	18	22
Kahramanmaraş	6	5	5	5	5
Kayseri	3	3	3	4	4
Gümüşhane	4	4	4	3	4
Kütahya	4	4	4	3	3
Aksaray	7	6	3	3	3
Diğer	53	51	46	44	42
Toplam	235	235	239	220	225

Kaynak: TÜİK, Erişim Tarihi: 07.09.2020

Şekil 7. Türkiye kuru fasulye üretimi yapan önemli iller (2019)

Kaynak: TÜİK, Erişim Tarihi: 07.09.2020

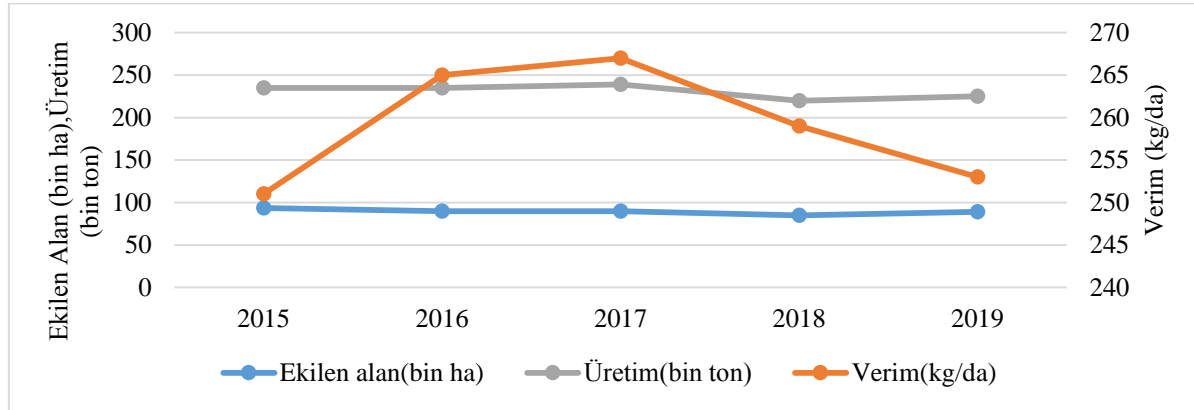
Türkiye kuru fasulye verimi yıllar itibarıyla artış ve azalışlar göstermektedir. Türkiye’de yıllar itibarıyla kuru fasulye üretimi ve ekim alanları karşılaştırıldığında, 2015 yılından 2019 yılına kadar üretim miktarı ekim alanlarına paralel artış ve azalışlar göstermiştir (Şekil 8). 2017 yılında kuru fasulye ekim alanlarında azalma olmasına karşın verimde meydana gelen %0,7 oranındaki artış üretim miktarında %1,70 oranında artış sağlamıştır. 2019 yılında, 2015 yılına göre kuru fasulye verimi %0,8 oranında artış göstermiştir. Bu artışa karşın, kuru fasulye ekim alanlarının %4,9 oranında azalması üretim miktarında %4,3’lük bir azalmaya neden olmuştur (Tablo 9).

Tablo 9. Kuru fasulye verimi (kg/da)

Yıllar	2015	2016	2017	2018	2019
Verim(kg/da)	251	265	267	259	253

Kaynak: TÜİK, Erişim Tarihi: 07.09.2020

Şekil 8. Türkiye kuru fasulye ekim alanı, üretim ve verim

Kaynak: TÜİK, Erişim Tarihi: 07.09.2020

3.3. Türkiye’de Kuru Fasulye Tüketimi

Türk mutfağında önemli bir yeri olan kuru fasulye, baklagiller içinde %24 oranında tüketilmektedir (TÜİK, 2020). 2014 yılında 231 bin ton olan kuru fasulye tüketimi 2018 yılında %23 artış göstererek 285 bin tona ulaşmıştır. Tüketim rakamları sadece yemeklik tüketimi vermekle birlikte, 2018 yılında 220 bin ton olarak gerçekleşen kuru fasulye üretimine karşın tüketimin 285 bin ton olması nedeniyle 65 bin tonluk bir arz açığı oluşmuş bu açık ithalatla karşılanmıştır. Yıllık kişi başı tüketim ise genel olarak 3,5 kg olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 10. Türkiye’de kuru fasulye tüketimi

Yıllar	2014	2015	2016	2017	2018
Tüketim (Bin ton)	231	265	268	270	285
Kişi Başına Tüketim (kg)	3	3,4	3,4	3,3	3,5

Kaynak: TÜİK, Erişim Tarihi: 07.09.2020

3.4. Türkiye’de Kuru Fasulye Dış Ticareti

3.4.1. İhracat

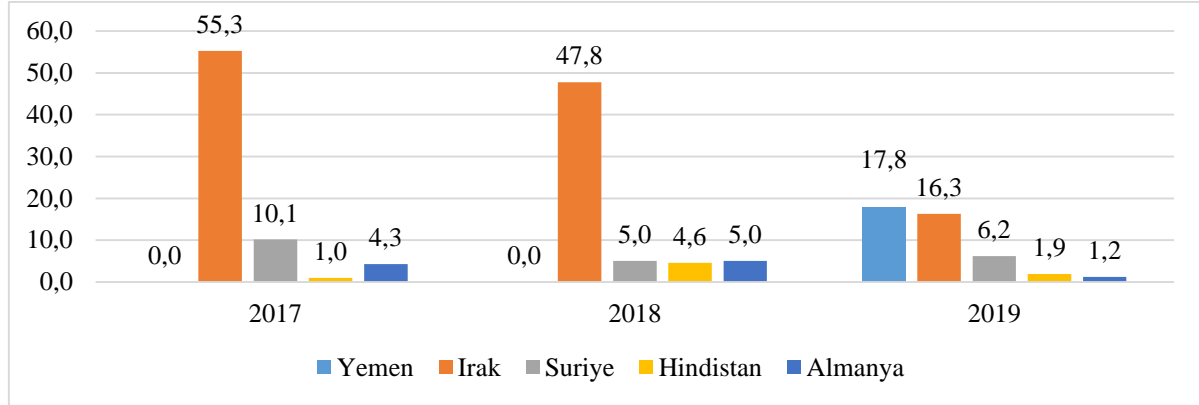
2015 yılında 45,6 bin ton olan kuru fasulye ihracatı, 2019 yılında önemli bir artış göstererek 208 bin ton olarak gerçekleşmiştir (Tablo11). 2019 yılı itibarıyla, Türkiye kuru fasulye ihracatında Yemen (%17,8), Irak (%16,3) ve Suriye (%6,2) ilk sıralarda yer almaktadır (Şekil 9).

Tablo 11. Ülkelere göre Türkiye kuru fasulye ihracatı (ton)

Ülkeler	2015	2016	2017	2018	2019
Yemen	-	-	-	-	37.000
Irak	19.912	24.903	25.890	24.663	33.959
Suriye	10.609	11.596	4.745	2.587	12.956
Hindistan	359	1.186	450	2.362	3.929
Almanya	2.639	2.825	2.006	2.582	2.539
Lübnan	2.112	4.244	2.837	2.529	2.465
Libya	31	194	1.005	3.971	1.312
Belçika	604	347	331	470	1.238
Pakistan	28	47	44	1.368	1.053
Yunanistan	377	327	677	1.089	1.038
Diğer	9.002	6.290	8.838	9.966	110.752
Toplam	45.673	51.959	46.823	51.587	208.242

Kaynak: TÜİK, Erişim Tarihi: 22.09.2020

Şekil 9. Türkiye'nin kuru fasulye ihracatı yaptığı ülkeler (%)

Kaynak: TÜİK, Erişim Tarihi: 22.09.2020

3.4.2. İthalat

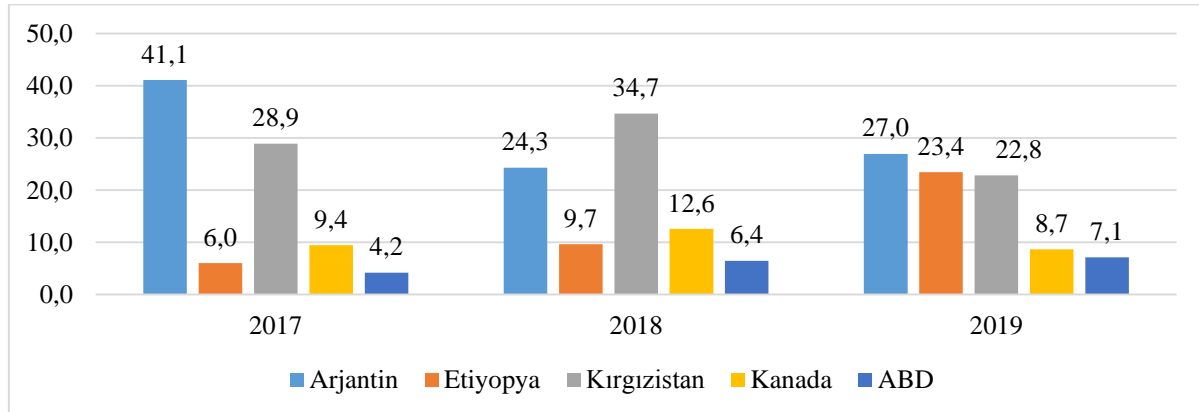
2015 yılında 81,7 bin ton olan kuru fasulye ithalatı, 2019 yılında önemli bir artış göstererek 121,3 bin ton olarak gerçekleşmiştir (Tablo12). 2019 yılı itibarıyla, Türkiye kuru fasulye ihracatında Arjantin (%27,0), Etiyopya (%23,4) ve Kırgızistan (%22,8) ilk sıralarda yer almaktadır (Şekil 10).

Tablo 12. Ükelere göre Türkiye kuru fasulye ithalatı (ton)

Ülkeler	2015	2016	2017	2018	2019
Arjantin	11.239	33.282	24.719	14.536	32.735
Etiyopya	1.430	4.526	3.602	5.778	28.465
Kırgızistan	36.224	22.827	17.370	20.774	27.729
Kanada	6.245	5.112	5.681	7.517	10.534
ABD	10.648	5.306	2.522	3.856	8.636
Ukrayna	130	1.159	236	524	4.319
Polonya	-	22	175	110	2.628
Mısır	12.776	4.025	3.418	5.660	2.586
Rusya	-	-	23	215	1.168
Myanmar	4,14	1,64	122	0,75	720
Diğer	3.039	1.513	2.256	894	1.871
Toplam	81.735	77.774	60.124	59.865	121.389

Kaynak: TÜİK, Erişim Tarihi: 22.09.2020

Şekil 10. Türkiye kuru fasulye ithalatında önemli ülkeler (%)

Kaynak: TÜİK, Erişim Tarihi: 22.09.2020

3.5. Türkiye Kuru Fasulye Fiyatları

Kuru fasulye baklagiller içinde fiyatı en yüksek olan üründür, 2015 yılında 1,71 TL/kg olan kuru fasulye üretici fiyatı %79,5 artarak 2019 yılında 3,07 TL/kg'a yükselmiştir. Aynı şekilde tüketici fiyatı da 2015 yılında 6,61 TL/kg iken 2019 yılında %39,0 artarak 9,19TL/kg'a çıkmıştır. Borsa fiyatında Konya Ticaret Borsası hazır müstahsil satış fiyatları dikkate alınmış olup, 2015 yılında 2,92 TL/kg olan kuru fasulye borsa fiyatı 2019 yılında %86,3 artarak 5,44 TL/kg'a ulaşmıştır (Tablo 13).

Tablo 13. Türkiye kuru fasulye fiyatları (TL/kg)

	2015	2016	2017	2018	2019
Üretici Fiyatı	1,71	1,53	1,93	2,38	3,07
Tüketici Fiyatı	6,61	6,21	7,05	8,37	9,19
Borsa Fiyatı	2,92	2,75	2,93	3,76	5,44

Kaynak: TÜİK, Konya Ticaret Borsası, Erişim Tarihi: 25.09.2020

3.6. Türkiye Kuru Fasulye Destekleme Politikaları

Türkiye'de birçok ürüne uygulanan fark ödemesi desteği, girdi destekleri, yurtiçi sertifikalı tohum kullanım desteği ve organik tarım desteği kuru fasulyeye de uygulanmaktadır.2019 yılında kuru fasulye fark ödemesi desteği 50 krş/kg olarak belirlenmiştir. Bunun dışında yurt içi sertifikalı tohum kullanım desteği 20 TL/da, mazot desteği 22 TL/da, yurt içi sertifikalı tohum üretim desteği 0,50 TL/kg, gübre desteği 4 TL/da, toprak analizi desteği ise 40 TL'dir. 2019 üretim sezonunda organik tarım kapsamında üretimi yapılan kuru fasulye, 1. kategori ürünler arasında yer almış olup, belirlenen destek miktarı 100 TL/da'dır. Tarımsal destekler ürün maliyetlerinin bir kısmını karşılayarak üreticiye ek gelir sağlamak amacıyla verilmektedir. Verilen desteklerin kuru fasulye verimine bölünmesiyle hesaplanan kilogram başına destekler 2019 yılı 2015 yılı ile kıyaslandığında fark ödemesi destekleri %150, sertifikalı tohum destekleri %60 ve mazot destekleri %347 artış göstermiştir.

3.7. Türkiye Kuru Fasulye Destek Maliyet Oranları (%)

Tarımsal destekler ürün maliyetlerinin bir kısmını karşılayarak üreticiye ek gelir sağlamak amacıyla verilmektedir. Bu kapsamda desteklerin maliyetleri karşılama oranları önem taşımaktadır. 2015 yılında %10,21 olan destek maliyet oranları 2019 yılında %65,03 artış göstermiş ve 2019 yılında kuru fasulye üretiminde maliyetlerin %16,85'i desteklemelerden karşılanmıştır. Kuru fasulye destek maliyet oranlarının 2015-2019 yılları arasında arttığı görülmektedir.2018 yılında yaşanan yükselişte maliyetlerin fazla artmaması karşısında desteklemelerde yaşanan artış etkili olmuştur. 2019 yılında kuru fasulye maliyetinin %29,90 oranında artış göstermesi desteklerin maliyeti karşılama oranında %22,52 oranında azalmaya sebep olmuştur (Tablo 14).

Tablo 14. Destek maliyet oranları (%)

Yıllar	Maliyet (TL/kg)	Fark Ödemesi	Verilen Destek (TL/kg)					Destek/Maliyet (%)
			Toprak Analizi	Sertifikalı Tohum	Gübre	Mazot	Toplam	
2015	2,970	0,200	0,010	0,048	0,026	0,019	0,303	10,21
2016	3,450	0,300	0,000	0,080	0,087	0,000	0,422	14,20
2017	2,830	0,300	0,003	0,075	0,015	0,041	0,434	14,63
2018	3,110	0,500	0,003	0,075	0,015	0,053	0,646	21,75
2019	4,040	0,500	0,003	0,077	0,015	0,085	0,681	16,85

Kaynak: 2014-2016 ürün maliyetleri MOSIS, 2017-2019 ürün maliyetleri TAMSİS'den alınmıştır.

3.8. Türkiye Kuru Fasulye Girdi Pariteleri

Kuru fasulye fiyatı 2019 yılında bir önceki yıla göre %28,55 ve mazot fiyatı %11,25 artarken, gübre fiyatı %3,57 oranında azalmıştır. Kuru fasulye fiyatındaki artışın mazot fiyatının artış hızından yüksek olması ve gübre fiyatında yaşanan düşüş, paritelerin artış göstermesini sağlamıştır. Nitekim, 2019 yılında 1 kg kuru fasulye ile alınabilecek destekler hariç kuru fasulye/mazot paritesinde %15,55, kuru fasulye/gübre paritesinde ise %33,30 artış yaşanırken; destekler dahil paritelerde ise sırasıyla %13,44 ve %30,86 artış yaşanmıştır.

Tablo 15. Kuru fasulye girdi pariteleri

	2015	2016	2017	2018	2019
Kuru Fasulye Fiyatı (TL/kg)	3,44	4,31	4,80	5,43	6,98
Destek (TL/kg)	0,30	0,42	0,43	0,64	0,68
Kuru fasulye Fiyatı + Destek (TL/kg)	3,74	4,73	5,23	6,07	7,66
Gübre Fiyatı (TL/kg) (DAP)	1,47	1,53	2,38	2,75	2,65
Mazot Fiyatı (TL/lt)	3,85	3,89	4,69	5,78	6,43
Tohumluk Fiyatı (TL/kg)	9,54	15,56	19,54	13,72	16,49
1 kg Kuru fasulye ile alınabilecek girdi miktarı (kg)					
Kuru Fasulye/Gübre	2,34	2,82	2,02	1,98	2,63
Kuru Fasulye + destek/Gübre	2,55	3,09	2,20	2,21	2,89
Kuru Fasulye/Mazot	0,89	1,11	1,02	0,94	1,09
Kuru Fasulye + destek/Mazot	0,97	1,22	1,12	1,05	1,19
Kuru Fasulye/Tohum	0,36	0,28	0,25	0,40	0,42
Kuru Fasulye + destek/Tohum	0,39	0,30	0,27	0,44	0,46

Gübre tohum fiyatlarında BÜGEM verileri, mazot fiyatlarında TÜİK verileri dikkate alınmıştır.

4. GENEL DEĞERLENDİRME

Dünyada üretilen kuru fasulyenin sadece %14'ü ticarete konu olmaktadır. Baklagil ürünlerinin önemli bitkisel protein kaynağı olmaları nedeniyle üretimin geri kalan %86'lık kısmı ülkelerin iç talebini karşılamaya yöneliktir. Kuru fasulye ithalat ve ihracatı yıldan yıla değişmekle birlikte 2018/19 üretim döneminde önemli bir artış göstermiştir. 2018/19'da ithalat 117.921 ton olarak gerçekleşmiş olup ithalatın %73 kadarı Arjantin, Etiyopya ve Kırgızistan'dan yapılmaktadır. 2018/19'da ihracat ise 103.129 ton olarak gerçekleşmiş olup ihracatın %81 kadarı Yemen, Irak ve Suriye'ye yapılmaktadır.

Türkiye'de ise nohuttan sonra en çok üretimi yapılan baklagil olan kuru fasulyenin 2019/20 üretim döneminde 88,9 bin ha alanda üretimi gerçekleşmiş olup, Kuru fasulye ekim alanlarında 2015 yılına oranla 2019 yılında %7 civarında bir azalma yaşanmıştır. Bunun en önemli nedenlerinden biri, 1990 sonrası TMO'nun baklagil alımlarını azaltması ve 1994'de tamamen durdurmasıdır. Ürettiği ürünü elinde kalan üreticiler baklagil ekim alanlarını, fiyat garantisi olan ve üretimi daha kolay olan diğer ürünlere kaydırmıştır (Akova, 2009). 2019 yılında bir önceki yıla göre kuru fasulye verimi %2,6 üretimi ise %8 azalmıştır. Türkiye'de 2018/19 itibarıyla kuru fasulye kullanımı 301.856 ton olarak gerçekleşmiş olup, bunun %94,4'ü yurt içinde kullanılmış, %3,1'i tohumluk olarak kullanılmıştır.

Kuru fasulyede üretim artışı sağlamak için verimli ve kaliteli çeşitlerin yayımının yapılmasına, kuru fasulyenin ekim nöbetine alınmasının teşvik edilmesine, sertifikalı tohum kullanımı yaygınlaştırılmasına ve satış fiyatlarındaki istikrarsızlığı önlemek için piyasa dengeleyici mekanizmalara ihtiyaç duyulmaktadır.

2020 yılında tüm dünyayı etkisi altına alan Covid-19 salgını insan yaşamını etkileyen tarım dahil tüm sektörlerde olumsuz etki yaratmaktadır. Karantina koşulları nedeniyle ekim ve hasat sezonları göz

önüne alındığında girdi ve işçilik temini, pazara erişim ile ürünlerin dış pazara ulaşımı gibi konularda sorunlar yaşanmaktadır. Ayrıca karantina koşulları gereği tüketici evde uzun süre depolayabileceği baklagillere yönelmiştir. Baklagillere olan talepteki ani artış kuru fasulyenin de uluslararası piyasalarda fiyatını artırmıştır. Bu durumda ülkeler iç piyasada yeterliliğin ve fiyat istikrarının sağlanabilmesi için ihracatı durdurma, ithalat vergilerinin sıfırlanması gibi önlemlere başvurmuştur. Dünya genelinde pandeminin talep artışına neden olması ve arzda ortaya çıkardığı sorunlar nedeniyle fiyat artışlarının devam edeceği öngörülmektedir. Ancak artan uluslararası talep dikkate alındığında yurt içi piyasalarda arz talep dengesi açısından, üretimde devamlılığın sağlanması ve ihracata yönelik tedbirlerin alınması gerekmektedir (Anonim, 2020).

EK TABLOLAR

Ek Tablo 1. Ülkelere göre dünya kuru fasulye ekim alanları (bin ha)

Ülkeler	2014	2015	2016	2017	2018
Hindistan	10.000	10.327	14.255	15.415	13.546
Brezilya	3.185	2.865	2.588	2.801	2.838
Myanmar	3.121	3.099	2.834	2.788	2.702
Meksika	1.680	1.555	1.576	1.625	1.596
Tanzanya	1.114	1.125	1.154	1.139	1.177
Kenya	1.052	1.244	1.172	1.181	1.170
Amerika	667	693	631	819	816
Angola	786	775	750	770	795
Çin	605	667	733	760	750
Uganda	674	675	660	643	627
Brundi	381	356	588	574	599
Ruanda	466	504	513	549	548
Kazakistan	64	88	169	449	425
Arjantin	350	437	361	415	416
Togo	364	362	358	370	379
Kongo	459	460	443	398	377
Kore	364	367	366	367	368
Etiyopya	323	357	290	331	357
Malavi	317	330	328	332	348
Kamerun	270	287	300	311	299
Diğer	4.149	4.210	4.271	4.271	4.371
Dünya	30.390	30.783	34.340	36.308	34.502

Kaynak: FAO, Erişim Tarihi: 11.09.2020

Ek Tablo 2. Ülkelere göre dünya kuru fasulye üretimi (bin ton)

Ülkeler	2014	2015	2016	2017	2018
Hindistan	4.230	4.260	5.890	6.340	6.220
Myanmar	4.721	4.901	4.674	4.765	4.780
Brezilya	3.295	3.089	2.621	3.046	2.915
Amerika	1.311	1.366	1.302	1.631	1.701
Çin	1.062	1.113	1.206	1.334	1.338
Tanzanya	1.115	1.202	1.176	1.139	1.210
Meksika	1.274	969	1.089	1.184	1.196
Uganda	1.011	1.012	1.006	1.026	1.039
Kenya	616	765	728	846	766
Etiyopya	514	596	484	548	608
Arjantin	630	605	367	414	473
Ruanda	415	434	438	456	454
Kazakistan	51	88	224	456	410
Kamerun	342	363	391	412	402
Brundi	252	283	376	371	393
Kanada	273	243	244	322	341
Kore	317	322	322	323	323
Angola	402	398	325	301	315
Guatemala	236	241	248	253	253
Belarus	348	325	278	352	240
Diğer	4.446	2.052	4.993	5.304	5.070
Dünya	26.861	24.627	28.382	30.824	30.448

Kaynak: FAO, Erişim Tarihi: 11.09.2020

Ek Tablo 3. Dünya Kuru fasulye üretici fiyatları (\$/ton)

Ülkeler	2014	2015	2016	2017	2018
Avusturya	5.174	4.269	5109	5.462	5.449
Slovenya	4.371	3.771	-	-	4.032
Yunanistan	4.086	3.354	3.108	3.095	3.141
Lübnan	-	-	2.627	2.537	2.627
Jamaika	2.219	2.237	2.465	2.374	2.491
Kıbrıs	3.789	2.783	2.699	3.167	2.458
İtalya	2.552	2.036	2.381	2.521	2.407
Ermenistan	2.499	2.689	2.550	2.529	2.356
Bosna Hersek	2.741	2.362	2.333	2.386	2.343
Şili	2.524	1.901	1.992	2.284	2.223
Romanya	2.923	2.277	2.104	2.127	2.177
Grenada	1.949	2.129	2.121	2.202	2.142
Arnavutluk	2.060	1.739	1.662	1.710	2.079
İspanya	-	1.956	1.847	2.049	2.043
Sırbistan	2.937	1.921	1.307	1.610	2.028
İran	1.331	1.300	1.576	1.561	1.681
Kuzey Makedonya	-	-	-	-	1.677
Vietnam	1.422	1.373	1.429	1.460	1.463
Gürcistan	1.711	1.277	1.322	1.443	1.385
Hırvatistan	3.000	2.504	1.077	1.232	1.342

Kaynak: FAO, Erişim Tarihi: 24.08.2020

Ek Tablo 4. Ülkelere göre dünya kuru fasulye ithalat değeri (bin \$)

Ülkeler	2015	2016	2017	2018	2019
İtalya	159.816	730.136	135.200	152.006	145.081
Hindistan	158.386	678.368	142.729	108.778	126.119
Türkiye	39.850	290.243	47.493	41.300	125.615
ABD	153.181	633.993	126.279	111.235	106.082
İngiltere	118.007	517.628	103.961	93.617	102.856
Meksika	82.319	583.014	133.664	137.756	95.274
Brezilya	84.419	617.069	99.958	49.382	95.113
Pakistan	57.783	359.242	88.163	68.065	69.590
Kanada	65.180	323.223	73.318	59.232	64.086
İspanya	71.906	307.929	53.759	60.331	63.961
Japonya	39.492	184.573	31.837	36.389	42.723
Portekiz	32.829	166.668	30.616	39.580	32.512
Belçika	28.727	143.081	27.525	30.979	30.788
Romanya	18.509	113.939	25.319	25.532	25.837
El Salvador	28.110	127.384	24.449	23.777	25.618
Macaristan	17.821	110.539	18.209	27.655	23.927
Almanya	22.518	102.409	19.507	20.743	19.028
Yunanistan	16.932	76.537	14.609	13.725	16.549
Mısır	6.275	50.004	12.642	5.154	15.388
Şili	6.567	23.398	10.670	13.418	11.574

Kaynak: UN Comtrade, Erişim Tarihi: 15.09.2020

Ek Tablo 5. Ülkelere göre dünya kuru fasulye ithalatı (ton)

Ülkeler	2015	2016	2017	2018	2019
Brezilya	156.062	342.086	137.312	80.829	150.547
Hindistan	183.650	149.847	149.354	121.064	147.295
Türkiye	31.688	34.716	40.470	37.423	134.799
İtalya	128.435	132.253	116.798	133.985	129.411
ABD	149.193	46.043	125.188	114.953	109.072
İngiltere	109.116	100.901	109.589	97.123	105.254
Pakistan	92.927	117.820	116.222	98.017	102.477
Kanada	-	-	-	-	70.341
Portekiz	33.301	40.906	33.597	42.957	34.890
Japonya	29.389	29.759	27.310	29.632	34.716
El Salvador	23.527	617	27.897	25.600	27.517
Romanya	22.970	22.558	24.325	24.791	24.133
Yunanistan	11.814	11.487	1.239	11.868	13.362
Kore	12.937	16.051	19.056	15.469	13.161
Almanya	15.455	15.976	13.252	15.106	13.128
Şili	7.277	8.701	10.492	15.405	12.871
Sırbistan	15.424	12.976	11.606	14.628	12.214
Macaristan	8.365	11.087	9.856	11.413	11.469
Guatemala	16.484	16.532	18.345	-	11.259
Kongo	6.125	6.473	8.992	5.731	7.926
Diğer	708.142	833.336	821.965	952.131	87.832
Dünya	1.762.281	1.950.126	1.822.864	1.848.127	1.253.674

Kaynak: UN Comtrade, Erişim Tarihi:15.09.2020

Ek Tablo 6. Ülkelere göre dünya kuru fasulye ihracatı (ton)

Ülkeler	2015	2016	2017	2018	2019
ABD	406.784	455.551	455.121	420.058	434.981
Arjantin	357.335	403.977	338.770	313.029	430.414
Kanada	284.057	302.733	319.952	324.371	314.640
Türkiye	4.370	2.625	4.447	19.830	107.919
Brezilya	119.958	43.682	108.629	87.302	73.214
Mısır	63.079	42.673	85.788	101.122	70.886
İngiltere	12.561	23.860	37.839	43.586	50.033
Madagaskar	34.881	57.616	39.119	29.738	31.984
Belçika	17.481	18.821	20.061	21.292	23.089
Belize	18.166	19.231	14.721	13.693	19.799
Meksika	32.906	16.874	58.920	48.886	18.622
Polonya	8.486	8.980	11.090	11.312	17.421
Portekiz	8.773	14.261	19.311	16.312	12.054
Hindistan	1.462	439	788	6.050	6.254
İtalya	4.483	5.423	6.173	427	5.868
İspanya	1.571	1.876	2.512	3.064	3.474
Macaristan	2.879	3.430	3.068	3.689	2.661
Senegal	2.477	71	108	215	2.475
Botsvana	286	1.451	1073	2.887	2.233
Almanya	4.533	3.827	4314	3.864	2.034
Diğer	921.676	1.210.522	1.063.282	1.124.358	14.836
Dünya	2.308.204	2.637.923	2.595.086	2.595.086	1.644.890

Kaynak: UN Comtrade, Erişim Tarihi:15.09.2020

Ek Tablo 7. Ülkelere göre dünya kuru fasulye ihracat değeri (bin \$)

Ülkeler	2015	2016	2017	2018	2019
ABD	334.011	455.551	455.121	420.058	434.981
Arjantin	254.054	403.977	338.770	313.029	430.414
Kanada	258.565	302.733	319.952	324.371	314.640
Türkiye	5.354	2.625	4.447	19.830	107.919
Brezilya	76.724	43.682	108.629	87.302	73.214
Mısır	114.846	42.673	85.788	101.122	70.886
İngiltere	6.773	23.860	37.839	43.586	50.033
Madagaskar	19.591	57.616	39.119	29.738	31.984
Belçika	21.071	18.821	20.061	21.292	23.089
Belize	8.444	19.231	14.721	13.693	19.799
Meksika	32.668	16.874	58.920	48.886	18.622
Polonya	12.810	8.980	11.090	11.312	17.421
Portekiz	11.412	14.261	19.311	16.312	12.054
Hindistan	2.303	439	788	6.050	6.254
İtalya	8.269	5.423	6.173	427	5.868
İspanya	3.643	1.876	2.512	3.064	3.474
Macaristan	12.373	3.430	3.068	3.689	2.661
Bostvana	291	1.451	1.073	2.887	2.233
Almanya	7.980	3.827	4.314	3.864	2.034
Çekya	1.931	1.904	1.797	1.819	1.997

Kaynak: UN Comtrade, Erişim Tarihi: 15.09.2020

Ek Tablo 8. İllere göre Türkiye kuru fasulye ekim alanı (da)

İller	2015	2016	2017	2018	2019
Konya	191.849	202.234	191.438	148.111	148.331
Niğde	56.210	57.470	80.920	103.489	124.580
Karaman	128.950	102.800	103.700	101.351	89.580
Bitlis	30.200	46.900	62.866	62.615	88.350
Nevşehir	63.638	74.827	81.192	68.723	73.259
Erzincan	59.796	45.280	30.675	25.704	22.704
Kahramanmaraş	29.313	24.330	24.633	22.872	22.594
Kütahya	26.171	21.738	21.693	20.451	21.272
Gümüşhane	22.170	21.294	21.440	17.140	18.990
Tunceli	12.648	12.158	14.072	15.150	18.657
Kayseri	15.625	14.928	15.415	15.619	17.254
Isparta	17.188	16.447	15.198	15.064	14.904
Balıkesir	20.666	16.752	13.601	13.807	14.229
Aksaray	31.650	19.250	9.705	9.931	12.800
Erzurum	12.071	11.321	11.293	11.407	11.962
Tokat	8.670	9.030	10.440	10.586	11.235
Bursa	13.368	12.658	12.478	13.273	10.938
Samsun	15.830	14.740	14.000	13.432	10.690
Adana	14.000	14.000	13.870	11.829	10.505
Sinop	10.140	10.018	10.290	10.081	10.334
Diğer	155.687	150.022	138.302	137.410	136.217
Toplam	935.840	898.197	897.221	848.045	889.385

Kaynak: TÜİK, Erişim Tarihi: 07.09.2020

Ek Tablo 9. İllere göre Türkiye kuru fasulye üretim miktarı (ton)

İller	2015	2016	2017	2018	2019
Konya	72.869	69.877	70.242	53.439	49.664
Niğde	16.461	18.669	28.126	36.398	42.503
Karaman	38.897	30.580	31.125	30.193	25.826
Bitlis	8.114	15.667	20.765	19.685	24.071
Neşehir	21.424	28.551	24.001	18.232	21.637
Kahramanmaraş	5.662	4.883	4.927	4.695	4.736
Kayseri	3.153	3.107	3.157	3.965	4.455
Gümüşhane	4.376	3.966	4.245	3.348	3.601
Kütahya	3.924	3.635	3.727	3.477	3.460
Aksaray	6.916	5.550	2.668	2.709	3.449
Erzincan	7.122	5.525	4.210	3.280	3.013
Balıkesir	3.862	3.233	2.880	2.808	2.755
Isparta	3.008	2.987	2.564	2.474	2.393
Erzurum	2.571	2.506	2.392	2.338	2.363
Tunceli	1.359	1.243	1.402	1.494	1.765
Bursa	2.626	2.574	2.444	2.179	1.729
Muş	2.070	1.712	1.699	1.711	1.700
Çanakkale	1.898	1.705	1.521	1.544	1.563
Tokat	1.253	1.360	1.603	1.493	1.392
Afyonkarahisar	1.691	1.695	1.526	1.608	1.376
Diğer	25.744	25.975	23.776	22.930	21.549
Toplam	235.000	235.000	239.000	220.000	225.000

Kaynak: TÜİK, Erişim Tarihi: 07.09.2020

Ek Tablo 10. Ülkelere göre Türkiye kuru fasulye ihracatı (ton)

Ülkeler	2015	2016	2017	2018	2019
Yemen	-	-	-	-	37.000
Irak	19.912	24.903	25.890	24.663	33.959
Suriye	10.609	11.596	4.745	2.587	12.956
Hindistan	359	1.186	450	2.362	3.929
Almanya	2.639	2.825	2.006	2.582	2.539
Lübnan	2.112	4.244	2.837	2.529	2.465
Libya	31	194	1.005	3.971	1.312
Belçika	604	347	331	470	1.238
Pakistan	28	47	44	1.368	1.053
Yunanistan	377	327	677	1.089	1.038
İran	71	118	1.636	496	944
Cezayir	512	40	1.039	595	478
İtalya	358	253	199	488	461
İngiltere	233	294	298	287	443
Hollanda	197	430	454	321	421
İsveç	328	449	335	311	347
ABD	109	168	158	241	291
Kuzey Kıbrıs Türk Cum.	243	226	237	305	284
Karadağ	22	66	110	161	231
Mısır	399	48	1	-	197
Diğer	52.204	4.199	4.371	6.762	2.535
Toplam	91.347	51.960	46.823	51.587	104.121

Kaynak: TÜİK, Erişim Tarihi:22.09.2020

Ek Tablo 11. Ülkelere göre Türkiye kuru fasulye ithalatı (ton)

Ülkeler	2015	2016	2017	2018	2019
Arjantin	11.239	33.282	24.719	14.536	32.735
Etiyopya	1.430	4.526	3.602	5.778	28.465
Kırgızistan	36.224	22.827	17.370	20.774	27.729
Kanada	6.245	5.112	5.681	7.517	10.534
ABD	10.648	5.306	2.522	3.856	8.636
Ukrayna	130	1.159	236	524	4.319
Polonya	-	22	175	110	2.628
Mısır	12.776	4.025	3.418	5.660	2.586
Rusya	-	-	23	215	1.168
Myanmar	4	2	122	1	720
Irak	3	-	-	-	648
Peru	1.198	389	345	166	335
Çin	1.359	660	545	450	206
Vietnam	-	-	-	-	167
Özbekistan	-	74	1	3	145
Portekiz	-	-	-	-	144
Fransa	-	47	67	131	96
Bulgaristan	-	-	-	-	92
Hollanda	43	23	5	7	25
Hindistan	4	-	-	-	6
Diğer	432	320	1.294	137	6
Toplam	81.735	77.774	60.124	59.865	121.389

Kaynak: TÜİK, Erişim Tarihi: 22.09.2020

Ek Tablo 12. Ülkelere göre Türkiye kuru fasulye ithalat değeri (bin \$)

Ülkeler	2015	2016	2017	2018	2019
Arjantin	13.054	35.541	27.438	15.183	36.431
Kırgızistan	15.792	19.330	16.968	17.761	26.863
Etiyopya	1.309	3.435	3.092	3.719	18.999
Kanada	7.242	4.692	5.792	7.081	9.504
ABD	15.792	6.289	3.396	4.712	9.473
Ukrayna	163	1.133	203	378	2.894
Polonya	-	25	175	121	2.654
Mısır	12.269	4.024	3.397	5.016	2.377
Rusya	-	-	22	201	1.104
Çin	2.094	933	749	616	537
Peru	1.946	471	310	293	495
Myanmar	10	4	124	2	425
Fransa	2	178	281	622	280
Irak	5	-	-	-	259
Portekiz	-	-	-	-	183
Özbekistan	-	67	1	4	117
Vietnam	-	-	-	-	83
Hollanda	191	118	22	44	66
Şili	58	137	37	-	62
Bulgaristan	-	-	-	-	54
Diğer	17.397	404	1.304	261	22
Toplam	87.325	76.780	63.309	56.016	112.883

Kaynak: TÜİK, Erişim Tarihi: 22.09.2020

KAYNAKLAR

Adak, M.S., Güler, M. Kayan, N., 2010. Yemelik Baklagillerin Üretimini Artırma Olanakları, VII. Türkiye Ziraat Mühendisliği Teknik Kongresi, ZMO Yayınları, ANKARA:

Adak, M.S., 2014. Türkiye’de Yemelik Baklagillerin Önemi, Üretimi Ve İzlenen Politikalar. Tarım ve Mühendislik Yayını, TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası Yayın Organı, ISSN: 13000071.

Akova Y., 2009. İGEME Bakliyat Raporu. T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi, Ankara.

Anonim, 2020. Kuru Fasulye ve Mercimek İçin Acil Eylem Planı, Tarım ve Orman Bakanlığı, 2020, <https://www.tarimorman.gov.tr/Haber/4495/Kuru-Fasulye-Ve-Mercimek-Icin-Acil-Eylem-Plani>.

FAO, 2020. <http://faostat.fao.org/site/339/default.aspx>. (Erişim tarihi:11.09.2020).

Okutucu, R., Uysal, O., Subaşı, O.S., 2013. Mersin Bakliyat Sektörü Analizi, Çukurova Kalkınma Ajansı Yayını.

Şehirli, S. 1988. Yemelik Dane Baklagiller Kitabı, Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları: 1989 Ders Kitabı:314, ANKARA.

TÜİK, 2020a. Bitkisel Üretim İstatistikleri. www.tuik.gov.tr

TÜİK, 2020b. Dış Ticaret İstatistikleri. www.tuik.gov.tr

UN Comtrade,2020. <https://comtrade.un.org/data/> (Erişim tarihi: 09.15.2020)